Karin Svensson: Tal på Hiroshimadagen

Datum
9 augusti 2022

Plats
Växjö

Jag tackar så mycket för att jag får komma hit! Det är med blandande känslor som jag står här framför er. Å ena sidan är jag glad över att få vara en del av denna manifestation mot kärnvapen och se att vi är så en sådan tapper skara som är samlade här ikväll. Å andra sidan att håla tal är något som i första hand ger mig både handsvett och hjärtklappning. Men här är jag alltså. I vanliga fall arbetar jag som läkare på vårdcentralerna i Ryd och Tingsryd, och någon gång i månaden är jag även här i Växjö på jourläkarcentralen.

Jag är också medlem i Svenska Läkare mot Kärnvapen, en förening som i många år genom enträget arbete med att informera om kärnvapens medicinska effekter verkar för att kärnvapen ska avskaffas. Ett arbete som uppmärksammats med två Nobels fredspris. Så den närmsta halvtimmen tänker jag ägna åt kärnvapens medicinska effekter. När jag suttit och skrivit på dagens tal så har jag slagits av hur mörkt och dystert talet blev, trots upprepade försökt att få in mer glädje. Men slutresultatet blev ändå ett tal fyllt med mörker där dödliga sjukdomar, mänskligt lidande och en sjukvård som inte kan räcka till får ta en framträdande roll. Detta mörker avspeglar det enkla faktum att kärnvapen är ett massförstörelsevapen med fruktansvärda konsekvenser oavsett om det används avsiktligt eller av misstag, där vi inte kan behandla skadorna och inte heller lindra eller trösta alla.

Vi ska börja med en tillbaka blick till 1945 då de två atombomberna fälldes över Japan. Sedan tar vi oss tillbaka hit till Vattentorget för att utifrån en hypotetisk kärnvapenattack mot Växjö fördjupa oss i de medicinska effekterna av ett enda kärnvapen. Därefter kommer vi se vad som händer när inte bara ett utan tusentals kärnvapen avfyras, hur påverkar det vårt jordklot?

Dessa berättelser belyser det enkla faktum som är utgångspunkten för mitt och Svenska läkare mot kärnvapens engagemang: ”Prevention is the only cure.”. Vi måste arbeta förebyggande så att kärnvapen aldrig används igen, för vi kan inte

bota, lindra eller trösta efter att ett kärnvapen använts. Vi måste arbeta för en värld fri från kärnvapen.

Det är också i detta arbete för en kärnvapenfri värld som ljusglimtar och hopp återfinns. Där mångas ansträngning och hårda arbete för att få en värld fri från kärnvapen lett framtill såväl kärnvapenfria zoner som ett internationellt förbud mot kärnvapen. Det är viktigt att ta till vara och vårda detta hopp, att känna att vårt engagemang och arbete gör skillnad, för att ge upp, att inte orka bry sig är inget alternativ.

Men innan vi börjar med ett 77 år långt kliv bak i historien tänker jag läsa en dikt av Nils Ferlin, så att presentationen av medicinska fakta, juridiska spörsmål och politiska fördjupningar inte distanserar oss från det mänskliga perspektivet, så att vi inte glömmer bort att bakom fakta och siffror finns enskilda människornas liv.

Vårt liv är en vindfläkt, en saga, en dröm,

en droppe som faller i tidernas ström.

Den skimrar i regnbågens färg en minut,

brister och faller och drömmen är slut.

Klockan 08.15 den 6 augusti 1945 fälls den över 3 meter långa och närmare 4 ton tunga atombomben som bär namnet Little Boy över Hiroshima, en stad som på denna tid är en viktig hamnstad, där det finns militärfabriker och japanska soldater. Men Hiroshima är också en stad där det bor många kvinnor, äldre, flyktingar, barn och slavarbetare från Korea. Efter ett fall på 45 sekunder så detoneras atombomben cirka 580 meter över staden. Ett enormt eldklot på över 250 meter bildas som tillsammans med den massiva eldstorm och kraftfulla tryckvåg som följer innebär fruktansvärd förödelse. En halvtimme efter att atombomben fällts börjar det svarta regnet falla, ett regn som består av smuts, sot och radioaktiva partiklar.

Den andra atombomb är tänkt att fällas 5 dagar senare den 11 augusti över den japanska staden Kokura, men pga dåligt väder så bestämmer den amerikanska militären att atombomben som kallas Fat Man ska fällas redan den 9 augusti.

När bombplanet når Kokura ligger staden täckt i tjock dimma, så besättningen får i stället styra mot Nagasaki, en stad där Mitsubishis två stora stål- och vapenfabriker ligger. När flygplanet kommer fram till Nagasaki ligger molntäcket tjock även här, men till slut öppnas en spricka mellan molnen och 11.02 på förmiddagen fälls atombomben över Nagasaki. Trots att den missar sitt mål med nästan 3 km innebär atombombens enorma kraft total förödelse.

Världen har fått skåda kärnvapens destruktiva kraft – Två förstörda städer, svårt skadade människor och över 230 000 människor som dör till följd av de omedelbara och långsiktiga skadorna. En fasansfull siffra 230 000 människor som dog, men också därför svår att helt greppa, att kunna sätta sig in i den förödelse och det mänskliga lidandet som följde, särskilt då 77 år och över 800 mil skiljer oss från de två atombomberna.

För att bättre förstå ett kärnvapens fruktansvärda kraft och hur vi människor påverkas när ett kärnvapen exploderar tänker jag utgå från en hypotetisk kärnvapenexplosion precis här vid Vattentorget.

Det finns en stor spännvidd sett till hur kraftfulla dagens kärnvapen är, där sprängstyrkan sträcker sig från en knapp hundradel av Hiroshimas atombomb till kärnvapen som är cirka 70 gånger mer kraftfulla. Tsar bomba är den största vätebomb som någonsin provsprängts och hade en sprängstyrka som motsvarar cirka 3300 Hiroshimabomber. Den utvecklades och testades 1961 av Sovjetunionen i luftrummet över Norra Ishavet.

Detta fiktiva kärnvapen som kommer explodera här vid Vattentorget ligger någonstans däremellan, med en sprängstyrka på 100 kiloton TNT, vilket är drygt 6-7 gånger starkare än atombomben över Hiroshima. Där vi utgår från en markexplosion.

När kärnvapnet exploderar här vid Vattentorget frigörs på ett ögonblick avsevärda mängder energi, som kommer från frigörelsen av den kraft som håller samman atomkärnor. Denna energi ger upphov till en värmevåg, en tryckvåg och joniserande strålning.

När kärnvapnet exploderar så lyser ett förblindande ljussken som om du ser det kan vara det sista du ser, då du bokstavligen kan bli blind. Det bildas ett stort eldklot som sträcker sig härifrån och 500 meter ut åt alla håll och kanter, det når

alltså till såväl sjukhuset här bredvid som ända bort till Residenset vid Stortorget och även ut till Simhallen. Här är temperaturen så hög att människor och allt levande direkt förångas. Utanför detta eldklot upptill cirka 4 km härifrån orsakar värmestrålningen svåra brännskador, det man brukar kalla fullhudsbrännskador på all bar hud. De ger ofta svåra ärr och kan innebära att man måste amputera den drabbade kroppsdelen. Allt som är brännbart fattar eld. Giftig brandrök utvecklas. Värmestrålningen rör sig så snabbt att det inte går att ta skydd utan förvarning.

De kommer även en enorm tryckvåg, som är så kraftfulla att stora betongbyggnader inom den närmsta kilometern kommer skadas eller helt förstörs, det innebär att allt som är mellan Växjös konserthus och den gamla psykiatribyggnaden på Sankt Sigfrid kommer vara skadat eller förstört. I stort sett alla som befinner sig här dör. Befinner man sig nära explosionsplatsen kan man dödas enbart av tryckvågen. På en radie upptill 2 km kollapsar vanliga hus och upptill 5km har vi glasfönster som splittras och går sönder. Alltså befinner man sig nära explosionsplatsen dödas man av den kraft som tryckvågen har i sig själv och på längre avstånd orsakar den klämskador, splitterskador samt inre blödningar och dödsfall, när byggnader kollapsar och glassplitter, tegel och annat material kastas runt.

Kärnvapenexplosionen kommer även ge upphov till stora mängder joniserande strålning. Den joniserande strålningen har så mycket energi att den kan rycka lös elektroner från atomer som därmed blir positivt laddade joner. Den joniserande strålning kan både döda omedelbart samt efteråt genom strålsjuka och cancer.

Strålningsskador kan orsakas både av initial strålning som finns den första minuten efter explosionen samt av det radioaktiva nedfallet som kan förekomma efteråt beroende på omständigheterna vid explosionen.

När man blivit utsatt för höga doser joniserande strålning kan man känna av illamående, kräkas, få huvudvärk och bli yr. Ju snabbare man börjar må dåligt desto allvarligare är strålskadan samtidigt är det så att man kan må helt bra till en början även om man utsatts för en dödlig dos joniserande strålning. Efter dessa besvär följer sedan en period då man mår förhållandevis bra. Det beror på att strålningen skadar förmågan att bilda nya celler, så när cellerna dör och inte blir ersatta med nya celler blir man sjuk.

Beroende på hur hög stråldos man utsatts för finns det 3 sjukdomsbilder. Den första sjukdomsbilden beror på att benmärgen skadats. I benmärgen bildas kroppens olika blodkroppar. De vita blodkropparna deltar i kroppens försvar mot infektioner. Så när de vita blodkropparna blir färre till antalet blir man infektionskänslig och kan därför dö av en lättare infektion. Blodplättar gör att blodet levrar sig när man får en skada, så när blodplättarna blir färre blir det svårare för kroppen att stoppa blödningar, det betyder att skador som annars inte skulle vara dödliga kan leda till att du förblöder. Beroende på benmärgsskadornas omfattning och den behandling som kan ges kan man tillfriskna, men då krävs det ofta långa vårdtider på sjukhus, ofta månader med stort behov av bl.a. blodprodukter och antibiotika. I annat fall leder denna sjukdomsbild till döden inom några månader.

Utsätts man för högre stråldos uppstår den sjukdomsbild som framträder när magsäck och tarmar drabbas. Man blir illamående, kräks, får blodiga diarréer, hög feber. Här riskerar man att dö inom 1-2 veckor till följd av blodförgiftning, tarminflammation och rubbningar av kroppens vätskebalans.

Vid ännu högre stråldoser uppstår den tredje sjukdomsbilden där hjärnan skadats allvarligt. Här drabbas man av huvudvärk och trötthet, musklerna börjar darra och skaka, man kan få krampanfall, bli medvetslös och inom ett par dagar är man död.

Sammanfattningsvis vid strålsjuka drabbas man av en första fas med huvudvärk, trötthet, illamående och yrsel. Sedan kommer en latensperiod då man mår hyfsat bra utan några större symptom. Sedan kommer den aktiva sjukdomsfasen när man får symptom från den sviktande benmärgen eller den skadade mag-tarmkanalen, och vid riktigt höga stråldoserna dör man inom några dagar till följd av hjärnskada.

Nu lämnar vi strålsjukan och går över till cancer. Den joniserande strålningen kan skada cellernas DNA så att man långt senare, flera år efter kärnvapenexplosionen får cancer. Det beror på att strålningen har skadat cellernas DNA, men bara så pass mycket så cellen har ändå klarat av att laga DNA-skadan. När DNA-skadan repareras finns det en risk att skadan lagas på ett felaktigt sätt vilket på sikt, efter flera celldelningar kan leda fram till cancer. Blodcancer – leukemi kan utvecklas efter några år medan cancertumörer, såsom bröstcancer, sköldkörtelcancer och lungcancer ofta tar längre tid innan de visar

sig.

Vid en kärnvapenexplosion här över Vattentorget skulle cirka 17 000 människor dödas och lika många skadas, där skadorna kan vara många och mycket komplexa. Allvarliga brännskador, komplicerade frakturer och svåra krossskador. Döda och skadade av det radioaktiva nedfallet är däremot svårt att beräkna då det är beroende av så många olika faktorer, så de är inte medräknade i denna siffra. Dessutom kan vårdpersonal som jobbar i Växjö med omgivning själva vara skadade eller döda, vägar förstörda så det är svårt att ta sig fram, sjukhuset utplånat. Det kommer dessutom råda stor osäkerhet sett till var det efter explosion fortfarande finns joniserande strålning och hur kraftfull den är. Hur länge kan man vara i ett skadedrabbat område för att hjälpa andra utan att själv skadas av strålningen?

Så Växjö har inte förmåga att ta hand om denna katastrof på egen hand. Hur är vi rustade i Sverige för att hantera en kärnvapenexplosion?

I Sverige finns det cirka 20 så kallade BRIVA-platser, alltså intensivvårdsplatser för de med svåra brännskador, vilket ska sättas i relation till att vid en kärnvapenexplosion är brännskador den typ av skada som beräknas ta flest liv. Vid atombomben i Hiroshima beräknas över hälften av alla omedelbara dödsfall ha orsakats av brännskador. Tittar man på vanliga intensivvårdsplatser så finns det i dag cirka 500 stycken IVA-platser. Det finns alltså inte ens en rimlig möjlighet att tro att vi ska kunna behandla alla skadade människor eller ens lindra och trösta de som är drabbade.

Detta är alltså vad som händer när ett enda kärnvapen används, i världen finns idag ungefär 13 000 kärnvapen fördelat på 9 länder. Ryssland och USA har tillsammans cirka 11 000 av dessa kärnvapen. Kina, Frankrike, Storbritannien, Indien och Pakistan har någonstans mellan 150 till 350 kärnvapen vardera. Israel har troligtvis runt 90 stycken och Nordkorea sannolikt ett tjugotal.

Så om ett kärnvapen används (medvetet eller oavsiktligt) finns det en risk att det inte kommer sluta där utan innebära att hundratals eller t.o.m. tusentals kärnvapen avfyras. Vad skulle detta innebära för oss och för vår planet?

När ett kärnvapen exploderar över en stad bildas flera stora bränder som tillsammans kan bilda en så kallad eldstorm. En eldstorm innebär att elden kan

skapa sin egen vind. Stora luftmassor dras in mot elden med orkanstyrka och när luften blivit varm stiger den uppåt tillsammans med allt sot som bildats från brinnande asfalt, fossilt bränsle och organiskt material. Soten som stiger uppåt når stratosfären och det bildas svarta moln. Soten kan stanna där under många år och blockerar solstrålarna från att nå jorden. Vid ett stort kärnvapenkrig skulle detta leda till en temperatursänkning på 7 till 10 grader, förändringar i nederbörden. Kärnvapenvintern skulle vara ett faktum. Möjligheten att producera mat minskar drastiskt under flera år vilket resulterar i svältkatastrofer. Temperatursänkningen påverkar även de stora världshaven, när ytvattentemperaturen sjunker så expanderar havsisar och städer såsom Köpenhamn, Beijing och St Petersburg kan blockeras av de växande havsisarna och därmed får de stora fraktfartyg får svårt att ta sig fram. Den minskade mängden solljus och lägre havstemperaturen skulle även innebära att plankton som utgör grunden i de marina näringskedjorna dör, vilket påverkar såväl fiskeindustrin som det marina ekosystemet.

Det spelar alltså ingen roll vem som bombat vem, när väl den stora mängden sot kommer upp i stratosfären så sprids det globalt och drabbar oss alla.

Sammanfattningsvis är det en mörk och dyster bild som möter en när man granskar såväl kärnvapens medicinska effekter som de globala klimateffekterna.

Men när man engagerar sig och arbetar mot kärnvapen så är det viktigt att allt fokus inte ligger på vad man vill bort från utan att man också vet vart man vill, vad man strävar efter och att man fokusera på det ljusa och hoppfulla. Så därför ska vi nu fokusera på de kärnvapenfriazonerna och lagen som förbjuder kärnvapen, även om det innebär att jag nu går utanför mitt medicinska kunskapsområde, men jag ska göra så gott jag kan.

Idag omfattar kärnvapenfria zoner mer än 50% av jordens landyta, där de flesta zoner finns på det södra halvklotet. Vi har Latinamerika och Karibien, Södra Stilla Havet, Sydostasien och Centralasien samt hela den afrikanska kontinenten. Det finns även två enskilda stater som utropat sig som kärnvapenfria zoner nämligen Österrike och Mongoliet.

Vad är då en kärnvapenfrizon? Jo det är en region, ett land eller flera länder som tillsammans kommit överens om att inte tillverka, testa, skaffa eller ha kärnvapen. Man får inte heller ha kärnvapen utplacerade på sitt territorium.

Syftet med en kärnvapenfrizon är att det ska leda till avspänning i regionen. Genom att man tydligt tar avstånd från såväl kärnvapen som att hota med kärnvapen så är tanken att det ska minska risken för att andra länder ska skaffa egna kärnvapen. Sedan förra året så är kärnvapen dessutom förbjudna enligt internationell lag. FN:s konvention om ett förbud mot kärnvapen – Treaty on prohibition of Nuclear Weapons trädde i kraft 22 januari 2021. Det innebär att kärnvapen blev förbjudna enligt internationell lag, så för de länder som skrivit under och ratificerat lagen är alla former av kärnvapenaktivitet förbjudna, d.v.s. att utveckla, testa, ha, skaffa, lagra, använda eller hota att använda kärnvapen. Hittills är det 86 stater som skrivit under lagen och av dem är det 66 som även har ratificerat den. Däremot har inget av länderna som har egna kärnvapen skrivit under denna lag, så vilken påverkan har förbudet egentligen?

Precis som med de kärnvapenfriazonerna så innebär förbudet mot kärnvapen att kärnvapenfrågan inte enbart ägs av de länder som har kärnvapen. Kärnvapenfrågan tillhör oss alla. Förbudet är ett viktigt steg för att stärka normen mot kärnvapen. Förbudet sätter ytterligare pressen på kärnvapenstaterna att nedrusta. Dessutom innebär förbudet nya möjligheter att påverka banker, pensionsbolag och företag med syfte att göra det svårare att producera kärnvapen. Genom FN:s konvention om förbud mot kärnvapen är det olagligt att ha kärnvapen, attraktionskraften minskar och tröskeln för att använda kärnvapen höjs. Det är därför det är så viktigt att även Sverige arbetar förebyggande genom att ställa sig bakom och godkänna FNs konvention om förbud mot kärnvapen.

Jag tänkte därför avsluta med en fråga som om möjligt ligger ännu längre utanför mitt kompetensområde, nämligen hur går FN:s förbud mot kärnvapen ihop med Sveriges pågående Nato-ansökan?

Nato, North Atlantic Treaty Organisation är en militär allians bestående av 30 medlemsländer i Nordamerika och Europa, där grundidéen är att en väpnad attack på en eller flera av medlemsländerna anses som ett angrepp mot alla Natoländer. Kärnvapen utgör en del av Natos militära strategi. Nato har inga egna kärnvapen men har tillgång till USA:s och Storbritanniens kärnvapen. I Europa finns det cirka 100 amerikanska kärnvapen utplacerade i följande länder: Tyskland, Nederländerna, Belgien, Italien och Turkiet. Däremot ingår Frankrikes kärnvapen inte i Natos kärnvapenarsenal, men kan komma att användas om Frankrike anser det lämpligt.

Om vi då riktar blicken tillbaks mot Sverige så den 5 juli skickade utrikesminister Ann Linde ett brev till Natos generalsekreterare Jens Stoltenberg där det står följande:

”Sweden accepts NATOs approach to security and defence, including the essential role of nuclear weapons, intends to participate fully in NATO′s military structure and collective defence planning processes and is willing to commit forces and capabilities for the full range of Alliance missions.”

Ann Linde skriver alltså att Sverige accepterar kärnvapens centrala roll i Nato och avser att fullt ut delta i Natos militära struktur. Vilket kan tolkas som att Sverige acceptera att ta emot kärnvapen samt delta i användningen av kärnvapen. Detta går i så fall stick i stäv med vad regeringen lovade när de kom med besked om svenskt Natomedlemskap i mitten av maj.

Innebär ett svenskt Nato-medlemskap att vi måste underkasta oss den tunga amerikanska kärnvapenskuggan?

Ser man till Natos nuvarande medlemsländer så har vi t.ex. Norge som inte tillåter kärnvapen i fredstid och Litauen som har nationell lagstiftning mot införsel av kärnvapen i såväl freds- som krigstid. Det visar att det finns ett politiskt förhandlingsläge för Sverige, vi behöver alltså inte underkasta oss den amerikanska kärnvapen skuggan, vi behöver inte tillåta att kärnvapen placeras på svensk mark – att kärnvapen förs in på svenskt territorium.

Detta resonemang stöds också av att det är först i det strategiska konceptet från 2010 som kärnvapens roll i NATO tydligt fastställs, ett koncept som inte är ett juridiskt bindande dokument. Tittar man i stället på det nordatlantiska fördraget som är från sent 40-tal så nämns inte kärnvapen specifikt.

Sverige behöver alltså inte gå med på att tillsammans med andra Nato-länder planera, förbereda eller öva på att använda kärnvapen. I stället bör Sverige ansluta sig till FN:s konvention om förbud mot kärnvapen, vilket är möjligt så länge som Sverige tar avstånd från kärnvapen. Det är här vi alla har en viktig roll – genom att prata med familj och vänner, arbetskollegor, skriva insändare, kontakta politiker och som ikväll manifestera mot kärnvapen, se till att kärnvapenfrågan fortsätter att vara aktuell och att de svenska politikerna känner

såväl pressen på som stödet för att ta Sverige på en väg som leder oss bort från kärnvapenhotet och till en värld fri från kärnvapen, där Sverige ställt sig bakom FNs konvention om förbud mot kärnvapen.

Och med det mina vänner och gott folk tackar jag för mig.

Källa
Manuskript hämtat från slmk.org (2026-10-04)

Taggar
Fredsrörelsen

URI
https://www.svenskatal.se/tale/karin-svensson-tal-pa-hiroshimadagen